

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЯ

УДК 612.821

В. С. Єфанова, О. В. Севериновська

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Проблеми мотивації належать до важливих психологічних проблем, тому що їхнє дослідження дозволяє наблизитися до розуміння внутрішніх механізмів поведінки людини.

Навчальна діяльність займає практично всі роки становлення особистості, починаючи з дитячого садка й закінчуючи навчанням у середніх та вищих професійних навчальних закладах. Навчальна діяльність – основна діяльність студента. Процес формування її мотиваційної структури починається з перших днів перебування у ВНЗ. Ефективність навчання в кожному окремому випадку залежить від змісту та сили мотивації навчання.

Формування навчальної мотивації можна назвати центральною проблемою сучасної освіти, а рівень сформованості мотивів навчання є провідним показником результативності роботи будь-якого навчального колективу. Від мотиву, який присутній у студентів при навчанні, залежить їхнє ставлення до навчання, їхня успішність, зацікавленість, а в подальшому і їхній професіоналізм. Як стверджує Є. П. Ільїн: «Висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсуючого чинника у випадку недостатньо високих здібностей, а в протилежному випадку цей чинник не спрацьовує – жодний високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність навчального мотиву, не може призвести до значних успіхів у навчанні» [1, с. 258].

Оскільки успішність сучасних студентів далека від ідеалу, а в основу будь-якої діяльності, включаючи й навчальну, покладено процеси мотивації, це дослідження мотивації у зв'язку з успішністю уявляється досить актуальним. Також вивчення мотивації навчальної діяльності студентів є актуальною проблемою, тому що, знаючи й розуміючи механізми навчальної мотивації, рівень розвитку мотивації навчальної діяльності в студентів, у разі потреби можливо підняти рівень якості навчання за допомогою підвищення рівня навчальної мотивації студентів певного факультету та курсу.

Метою нашого дослідження є визначення та порівняння загального рівня мотивації та мотивації навчальної діяльності студентів ІV курсів факультету біології, екології та медицини та факультету

міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара; установлення зв'язку між загальним рівнем мотивації студентів та основними мотивами навчання у ВНЗ.

Мотивація – широке поняття, під яким мається на увазі спрямованість активності особистості. Це поєднання інтелектуальних, фізіологічних та психологічних процесів, які в конкретних ситуаціях визначають те, наскільки рішуче діє людина і в якому напрямку зосереджується її енергія [2].

З точки зору фізіології мотивація – це стан у структурах центральної нервової системи під час поведінки. Об'єктивно він виражається в зміні електричної активності мозку, біохімії мозку, у змінах на молекулярному рівні. У суб'єктивному плані мотивації відповідає поява певних переживань.

Нервова основа мотивації – широко розгалужені системи, елементи яких розташовані в багатьох відділах мозку. Біохімічні реакції у внутрішньому середовищі організму та дія на нього зовнішніх стимулів, перетворюються на процес збудження, у результаті чого задіюються ті чи інші структури гіпоталамуса. Однак гіпоталамічні структури не можуть розглядатися як єдині в центральній нервовій системі, відповідальні за виникнення мотивацій.

Важлива роль у цьому процесі належить лімбічній системі та корі великих півкуль головного мозку. Проте, у формуванні соціальних мотивацій, напевно, провідна роль належить гіпоталамусу та лімбічній системі.

Процес збудження мотиваційних центрів гіпоталамуса здійснюється, як правило, ритмічно, а регуляція мотивації – шляхом взаємодії латерального та вентромедіального відділів у задній ділянці гіпоталамуса. Збудження в клітинах відбувається завдяки поступовому зростанню їхньої збудливості до критичного рівня. При досягненні цього рівня клітини починають посылати ритмічні розряди й виявляють свою специфічну активність до задоволення потреби. Мотиваційні центри гіпоталамуса мають багато зв'язків з іншими відділами головного мозку. У першу чергу, мотиваційне збудження поширюється на лімбічну систему та ретикулярні утворення, а через них – на кору великих півкуль мозку, де формується програма поведінки, яка здатна призвести до задоволення певної потреби [3; 4].

Біохімічною основою формування мотивації також є кілька груп біологічно активних речовин. Перш за все, це нейромедіатори, такі як ацетилхолін, серотонін, дофамін, норадреналін. Іншу групу складають гормони, які секретуються залозами внутрішньої секреції, та нейрогормони, що виділяються нейросекреторними клітинами нервової тканини [3; 4].

Установлено, що індивідуальний рівень потреби у відчуттях має свої біохімічні передумови, а ступінь потреби в них пов'язаний з рівнем таких біохімічних показників: моноамінооксидази, рівнем ендорфінів і статевих гормонів [4].

Таким чином, можна зробити припущення, що пошук відчуттів пов'язаний з необхідністю забезпечити оптимальний рівень активації в катехоламіноергічній системі. Тому індивіди з низьким рівнем продукції катехоламінів будуть, мабуть, шукати сильних відчуттів, щоб підняти активність цієї системи до оптимального рівня.

Дослідження загального рівня мотивації та мотивації навчання студентів проводилося на базі Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. У дослідженні брали участь 25 студентів IV курсу факультету біології, екології та медицини та 25 студентів IV курсу факультету міжнародної економіки. Усього в дослідженні взяли участь 50 студентів. Дослідження на обох факультетах проводилося за однакових умов. Тестування студентів проводилося добровільно.

Для отримання результатів використовувалися три методики. Для визначення загального рівня мотивації було використано тест-опитувальник для оцінки потреби досягнення успіху, запропонований М. Ш. Магомед-Еміновим. Друга методика була спрямована на визначення мотивації навчання у ВНЗ. Для визначення цього параметру було використано тест-опитувальник запропонований Т. І. Ільїною. В обох методиках студентам було запропоновано низку тверджень, що стосуються думок, почуттів та дій студента у тих життєвих ситуаціях, коли він може досягти успіху або уникнути невдачі, а також ситуацій, коли студент після закінчення навчання може бути успішним у своїй професійній діяльності, досягати успіху. Студенти повинні були висловити ступінь своєї згоди чи незгоди з тим чи іншим твердженням. Третя методика була спрямована на визначення типу вищої нервової діяльності студентів вищезазначених факультетів. Для визначення цього параметру було використано тест-опитувальник Г. Айзенка, що дозволяє оцінити спрямованість особистості на внутрішній або зовнішній світ, а також виявити рівень емоційної тривожності. Усі ці характеристики суттєво впливають на виконання своїх обов'язків, а також на здійснення своєї професійної діяльності, у даному випадку – навчальної [5; 6].

У результаті проведення тестування було отримано такі результати.

У 64% студентів IV курсу факультету біології, екології та медицини (ФБЕМ) домінує мотивація прагнення уникати невдачі, а у 24% студентів – прагнення до успіху. У 12% студентів спостерігається високий рівень мотивації. У 36% студентів IV курсу факультету міжнародної економіки (ФМЕ) домінує мотивація прагнення уникати

невдачі. У 32% студентів домінує мотивація прагнення до успіху. У 32% студентів спостерігається високий рівень мотивації (рис. 1).

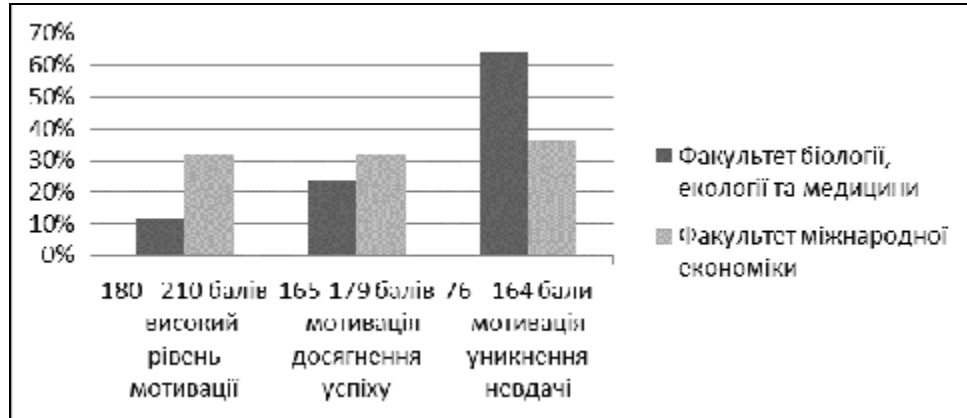

Рис. 1. Результати дослідження загального рівня мотивації студентів IV курсів

У 44% студентів IV курсу ФБЕМ переважають мотиви придбання знань і оволодіння професією. У 56% студентів переважним є мотив отримання диплома. Серед тих осіб, у яких домінує мотивація успіху, у 55% студентів домінують мотиви придбання знань і опанування професією, а в 45% студентів – мотив отримання диплома. У студентів з високим рівнем мотивації переважає мотив отримання знань і опанування професією.

У 40% студентів IV курсу ФМЕ переважають мотиви придбання знань і опанування професією. У 60% студентів переважним є мотив отримання диплома. Отже, з 8 осіб, у яких домінує мотивація успіху, у 50% студентів домінують мотиви придбання знань і опанування професією, а ще в 50% студентів – мотив отримання диплома (рис. 2).

Також, необхідно зазначити, що серед студентів IV курсів вищевказаних факультетів, у яких домінує мотивація досягнення успіху, 55% належить до холериків, 33% – сангвініки, а 12% – флегматики. Серед студентів, які мають високий рівень мотивації, 72% належать до холериків, а 28% – до сангвініків.

Що стосується студентів, у яких домінує мотивація уникнення невдачі, то вони розділилися на такі групи: 8% студентів за темпераментом належать до холериків, 40% – до флегматичного типу, а 52% – до меланхолічного типу темпераменту.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли таких висновків. Більшість студентів факультету біології, екології та медицини не мають потреби досягнення успіху, навпаки, основним мотивом їхньої діяльності є потреба уникнення невдачі. Такі студенти невпевнені в собі,

у своїх силах та можливостях. Навпаки, більшість студентів факультету міжнародної економіки – це студенти, у яких переважають мотиви досягнення успіху. Це особистості, упевнені в собі, своїй діяльності та своїх успіхах. Серед студентів цього факультету є студенти-лідери, які відзначаються високим рівнем мотивації.

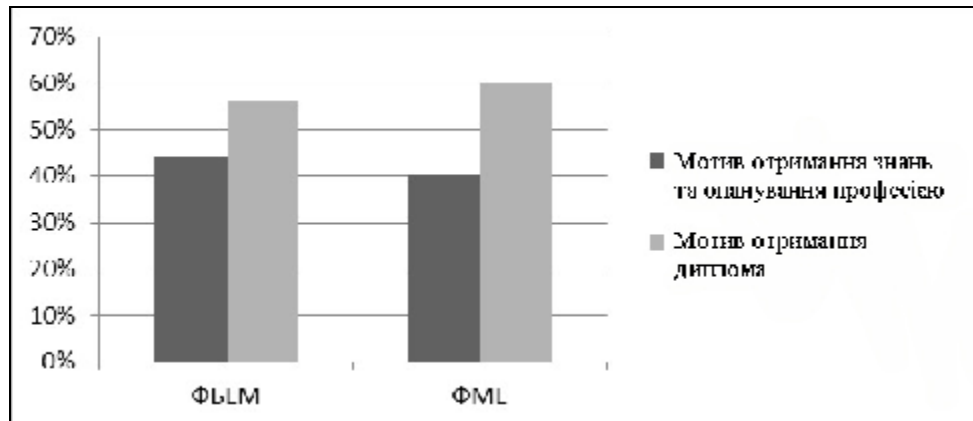

Рис. 2. Результати дослідження мотивів навчання студентів IV курсів у ВНЗ

Основним мотивом навчання у вищому навчальному закладі на обох факультетах є мотив отримання диплома. Тобто стосовно більшості студентів ми не можемо зробити висновок про адекватний вибір професії та задоволеність цією професією. На нашу думку, це може бути зумовлено великою кількістю студентів, у яких домінує мотивація уникнення невдачі. Майже у всіх студентів з високим рівнем мотивації серед мотивів навчання переважає мотив отримання знань та опанування професією.

Також, важливо зазначити те, що в студентів-холериків та студентів-ангвініків переважає мотивація досягнення успіху. Крім того, для студентів з такими типами вищої нервової діяльності є характерним високий рівень мотивації, що є основою їхніх лідерських якостей. Навпаки, у більшості студентів-флегматиків та студентів-меланхоліків переважає мотивація уникнення невдачі, що характеризує їх як замкнених, невпевнених у собі та своїх силах особистостей.

Список використаної літератури

1. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 307 с.
2. Давыдов В. В. Учебная деятельность: состояние и проблемы исследования / В. В. Давыдов – М. : АКАДЕМИЯ, 2007. – 480 с.
3. Данилова Н. Н. Физиология высшей нервной деятельности /

Н. Н. Данилова, А. Л. Крылова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2005. – 478 с.
4. Шульговский В. В. Основы нейрофизиологии / В. В. Шульговский. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 277 с.
5. Корольчук М. С. Психодіагностика / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло. – К. : Ніка-Центр, 2007. – 400 с.
6. Психологическая диагностика / под ред. М. Акимовой. – СПб. : Питер, 2003. – 652 с.

Єфанова В. С., Севериновська О. В. Психофізіологічні особливості розвитку та формування особистості

У роботі було досліджено загальний рівень мотивації і переважні мотиви навчання у ВНЗ студентів IV курсів факультету біології, екології та медицини, а також факультету міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. Для проведення дослідження використовувалися методики анкетування та тестування студентів, а також методи статистичної обробки психологічної інформації.

Ключові слова: психофізіологія, розвиток особистості, мотивація, мотиви навчання, вища нервова діяльність.

Єфанова В. С., Севериновская Е. В. Психофизиологические особенности развития и формирования личности

В работе был исследован общий уровень мотивации и преобладающие мотивы обучения в вузе студентов IV курсов факультета биологии, экологии и медицины, а также факультета международной экономики Днепропетровского национального университета им. О. Гончара. Для проведения исследования использовалось анкетирование и тестирование студентов, а также методы статистической обработки психологической информации.

Ключевые слова: психофизиология, развитие личности, мотивация, мотивы обучения, высшая нервная деятельность.

Efanova V. S., Severinovskaya E. V. Psychophysiological Features of Development and Identity Formation

This paper investigated the problem of the formation of learning motivation and the level of formation motives of educational activity of students of different specialties that is an important indicator of the effectiveness of the school group. The paper was examined overall level of motivation, as well as the prevailing theme of training students in higher education. The study was conducted on the basis of the Dnipropetrovsk National University Oles Gonchar. The study involved 25 students IV of faculty of biology, ecology and medicine, as well as 25 students of faculty of IV International Economics. A total of 50 students participated. Testing was

conducted voluntarily and students in the same conditions. A study was also carried out tests to determine the predominant type of higher nervous activity in students with different levels of overall motivation. As a result of the study, it was concluded according to the general level of motivation and the prevailing motives of training, as well as been demonstrated between the level of motivation of the type of higher nervous activity of students. To conduct the study used questionnaires and testing of students, as well as the statistical treatment of the psychological information.

Key words: Psychophysiology, personal development, motivation, motivation training, higher nervous activity.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2013 р.

Прийнято до друку 26.06.2013 р.

Рецензент – д. б. н., проф. Г. Д. Каці.